

VERVOLGMEMORIE van den aftredenden Assistent Resident
van Donggala F. Ch. H. Hirschmann.

Ud

In l e i d i n g .

De bijbladen 7737a en 8505, schrijven mij - omdat t.a.v. de afdeeling Donggala reeds een algemeen memorie van de hand van den toenmaligen Assistent Resident F.J. Junius bestaat - het maken van een vervolg memorie voor, die gericht moet zijn op verbetering, verduidelijking en aanvulling van de nota Junius (al. 6 van M. le. Gouvernements Secretaris ddo. 12 Mei 1916 No. 1201).

Junius
P.S.

Hoewel ik de verdeeling van de stof in Junius' werk - dat ook thans nog alle waardeering moet hebben - persoonlijk gaarne anders had gewild, en daardoor liever een geheel nieuwe algemeene memorie had geschreven, noopt dit voorschrift mij anders. Ik zal derhalve in het onderstaande zooveel mogelijk bij de nota Junius aansluiten, waarvan niettemin het gevolg zal zijn, dat het verband dikwerf te loor moet gaan en zodoende voortdurend raadplegen van hetgeen Junius schreef, noodzakelijk is.

Het onderstaande is dus een aanvulling, die uit den aard der zaak in menig geval op zich zelf lastig leesbaar en begrijpelijk is. Ik hoop echter dit aan een vervolGMEMORIE uit den aard der zaak klevende euvel, zoo goed als mogelijk is, te hebben kunnen ophffen.

Hoofdstuk I.

A. Ligging, grootte,
grenzen.

Bij Staatsblad 1932 No. 571, waarbij een nieuwe administratieve indeeling van het gewest Manado werd vastgesteld, werd o.m. de onderafdeeling Boeol van de afdeeling Donggala afgescheiden en in stede daarvan de voor dien tot de afdeeling Poso behoorende onderafdeeling Parigi, die ook adatrechtelijk juister bij deze afdeeling Donggala behoort, daaraan toegevoegd. Zodoende is de afdeeling Donggala thans gelegen tusschen 1° 20' N.B. en 2° - Z.B. eenerzijds en 121° 15' O.L. en 119° 15' O.L. anderzijds.

anderzijds.

De grootte bedraagt thans 19275 KM2.

In het Noorden wordt daardoor deze afdeling begrensd door de Celebes-zee, in het Oosten Zuidwaarts gaande onderscheidenlijk door de tot de afdeling Gorontalo behorende onderafdeelingen Boeol en Boalemo, vervolgens de Tominibocht en de onderafdeeling Poso der afdeling Poso. In het Zuiden onderging de grens geen wijziging.

De grens van de onderafdeelingen Tolitoli en Boeol wordt gevormd door de Lakoan rivier tot haar oorsprong vandaar door den bergrug, die naar de kam van het Dako gebergte loopt en verder door dat gebergte tot het Centrale gebergte, dat de waterscheiding tusschen Noord en Zuidkust van Noord Celebes vormt. Deze grens werd vastgesteld bij supplement met het landschap Tolitoli gesloten contract van 24 Juli 1897 No. 23 L 5 en kan aangezien de juistheid daarvan van Boeolsche zijde nimmer werd bestreden als vast worden aangenomen.

De grens met de onderafdeeling Boalemo wordt gevormd door de Molosipat-rivier vanaf hare monding tot aan haren oorsprong op den berg Indasalani en vervolgens den bergrug van het Indasalani gebergte volgende tot waar deze de waterscheiding met Boeol ontmoet, zijnde dit de berg Pontolo. Deze vaststelling geschiedde destijds bij besluit van den Resident van Manado ddo. 6 April 1900 No. 243.

De grens met de onderafdeeling Poso wordt gevormd door de Tamora-rivier stroomopwaarts, vervolgens het Wawon tambarana gebergte volgende tot waar dit overgaat in het Hamboho gebergte. De vaststelling van deze grens had reeds in 1915/1916 middels overeenstemming tusschen de voormalige landschappen Saesoe (Parigi) en Pebato (Poso) plaats. Verschil van meening bestaat thans slechts over de vraag of de Tamora dan wel de Malejali rivier als grens genomen dient te worden. Na doorlezing van "den bundel grenzen" op het afdelingskantoor Donggala is.m.i.

echter

echter de beantwoording van deze vraag, zooals kan blijken uit dzz. tot den Assistent Resident van Poso gericht schrijven van 7 November 1934 No. 7343/11, niet twijfelachtig.

De grens met het Gouvernement Celebes en Onderhoorigheden vond tenslotte hare vaststelling bij Staatsblad 1919 No. 120.

b. Algemeene gesteldheid en hoedanigheid van den bodem.

Als gevolg van de onder a gemelde afscheiding der onderafdeeling Boeol en de toevoeging der onderafdeeling Parigi behooren de in de nota Junius nog opgenomen bergen Pentole, Ile-Ile en Tentolo, zoodat de vlakke van Boeol niet meer tot deze afdeeling. Daarentegen mogen thans niet onvermeld blijven de groote vlakten in de onderafdeeling Parigi t.w. die van Saesoe, Dolago, Parigi, Toriboeloe en Mootong, en de eveneens tot die onderafdeeling behorende meertjes Bolanosoe en Batoedato in het Mootongsche.

c. Kusten.

Ook hier dienen de tot de onderafdeeling Boeol behorende havens, kapen en eilanden om de reden onder a gemeld te vervallen. Het zijn de reede van Leek, Tandjong Dako, zoodat Poeloe Boki, Poeloe radja en Poeloe Jellesma.

Daarentegen dient daaraan het volgende ten aanzien van Parigi te worden toegevoegd. Is nl. aan de straat van Makassar de kust in den Westmoesson bijna nergens veilig, in de Tominibocht is het dan juist de goede tijd voor reizen over zee, aangezien hier met den Oostmoesson (Mei - October) de minder gunstige tijd aanbreekt. Niettemin is de zee er ook dan nog zelden onstuimig en biedt de kust vele goede schuilplaatsen. Tot de onderafdeeling Parigi behooren een aantal kleine eilandjes waarvan opsomming geen belang heeft en die op de overzichtskaart van Midden Celebes zijn te vinden.

d. Rivieren.

Als communicatie middel zijn de rivieren in deze afdeeling met uitzondering van de Koelala-Besar rivier in het Tolitolische, zonder waarde; daarente-
gen

gen vormen zij even zoovele belemmeringen voor het verkeer over land, aangezien voor kostbare overbrugging dier tallooze hindernissen over het algemeen fondsen beschikbaar zijn en bovendien deze overbruggingen als gevolg van het betrekkelijk geringe verkeer minder noodzakelijk lijkt. Ook de in de nota Junius genoemde wijze van "Wildbachverbauung" is voor deze streken te kostbaar gebleken, omdat daarbij, wil deze wijze doeltreffend zijn, de binangga vanaf het uittreden uit den nauwen bergwand middels zich telkens herhalende trappen dient te worden "getemd". Het leggen van draadmatrassen daar waar de weg door de rivier gaat is dan ook sedert de voor deze streken eenigst practisch door te voeren methode voor de groo-tere rivieren gebleken te zijn. Voor kleinere rivieren zullen af en toe nog wel bedragen voor bruggen beschikbaar gesteld kunnen worden. Doch ook zelfs hierbij zal het pecunia causa zeer langzaam kunnen gaan.

Naaat de hierboven reeds genoemde Koelala Besar of Maradja rivier is de Paloe rivier de meest belangrijke. De overige rivieren in deze afdeeling blijven onvermeld, zij zijn op de kaart te vinden.

De Boeolrivier ressorteert thans onder de afdeeling Sorontalo.

e. Wegen en paden.

Aan de verbetering van wegen en paden wordt voortdurend gewerkt en valt telkenjare ondanks vele teleurstellingen als gevolg van verwoestingen aange-richt door korte, doch felle bandjirs ontegenzeggelyk een geleidelijke voortgang te constateeren.

Het meest belangrijke feit, dat sedert Junius zijn nota schreef de vermelding waard is, is het ge-reed komen in 1933 van den z.g. Parigiweg (in 1932 in Donggala, in 1933 in Parigi) d.w.z. de weg, die de Tominibocht verbindt met den Straat van Makassar en die 48 K.M. lang is. De verwachting in de nota Junius uitgesproken, dat deze weg in 1931 gereed zoude zijn, is - zooals bij wel alle wegenaanleg - te optimis-tisch gebleken. Hoe zulks echter ook zij, thans is de-zie belangrijke schakel na 10 jaar arbeid tot stand ge-komen en bestaat daardoor vanuit de afdeelingshoofd-plaats

plaats Donggala een overland verbinding met de onderafdeelingshoofdplaatsen Paloe en Parigi. Een uitbreiding van deze verbindingwijze tot de onderafdeelingshoofdplaats Tolitoli is voorshands nog een vrome wensch.

De thans voor autoverkeer geschikte wegen in deze afdeeling, waarvoor nu in de onderafdeelingen Donggala, Paloe en Parigi een aaneengesloten geheel bestaat zijn thans de volgende.

1. Van Donggala over Paloe en Tawaeli in Noordelijke richting naar Sabang en Redo (198 K.M.). Aan de doortrekking van dezen weg in de richting Tolitoli tot Pangalasean (38 K.M.) wordt op twee ploegen gewerkt. Voorloopig is Pangalasean in dit opzicht als eindpunt gedacht.
2. Van Donggala in Zuidelijke richting tot Siroe joe (35 K.M.) met twee zijtakken naar Tandjong Karang (3 K.M.) en Kolakola (2 K.M.). Ook hier wordt aan doortrekking van dezen weg vanaf Polege (d.i. het punt waar de weg van dien naar Siroe joe Zuidwaarts afslaat) naar Watatoe en Soeramana of de grens met het Gouvernement Celebes en Onderhoorigheden (20 K.M.) regelmatig gewerkt.
3. Van Paloe in Zuidelijke richting langs de Oostelijke oever der Paloe rivier via Kalawara naar Koelawi en Mataewe (112 K.M.), terwijl aan de doortrekking tot Gimpoe (21 K.M.) voortdurend gewerkt wordt.
4. Van Paloe in Zuidelijke richting langs den Westelijken oever der Paloe rivier tot Bangga (14 K.M.).
5. Van den weg onder 3 loopt 5 K.M. ten Zuiden een zijweg over Biromaroe en Bora, die bij Kalora weer op dezen weg uitkomt en die 29 K.M. lang is.
6. Van Biromaroe naar Kapopo lang 6.50 K.M.
7. Van Paloe over Talise, Poboja en Kawatoena terug naar Paloe, lang 19.60 K.M.
8. Van den weg bedoeld onder 4 in Oostelijke richting via Tawandjooka en Tinggedi om daarna weer op dezen weg uit te komen 5 K.M. lang is.
9. Van Paloe in Westelijke richting naar Donggala ketjil (2.20 K.M.).

10. Van Watoeada aan den weg bedoeld onder 4 over Pengawoe naar Balane en verder Wajoewaarts (16.8 K.M.). Aan de doortrekking van dezen weg tot Wajoe (\pm 6 K.M.) en daarna tot Matantimali (4 K.M.) waardoor de armenlijke Pekawa streek wordt ontsloten wordt steeds gewerkt.
11. Van Silae aan den weg bedoeld onder 1 iets voor Paloe komend van Donggala over Donggala ketjil en Doe-joe naar Pengawoe, alwaar aansluiting verkregen wordt aan den weg bedoeld onder 8 lang 6.20 K.M..
12. Van den weg bedoeld onder 4 over Forame naar Balaroa II lang 4 K.M.
13. Voorts een paar korte zijwegen aan den weg bedoeld onder 4 nabij Pewoene, Bobo en Sambo elk circa 1 K.M. lang.
14. Van Tawaeli naar Tobeli de doorsteek door den hals van Celebes lang 48 K.M.
15. Van Parigi naar Ongka lang 240 K.M.
16. Van Parigi naar Parigi'mpoe lang 4 K.M.
17. Van Parigi naar Dolago lang 8 K.M.

Dit geheele wegennet totaal 780.30 K.M. vormt thans een aaneengesloten geheel en is meestentijds hierover wel het verkeer per auto mogelijk. Evenwel behoeven ettelijke K.M. weg nog dringend verbetering; ook moet er nog veel aan overbruggingen der tallooze riviertjes gedaan worden.

Behalve de hiervoren reeds genoemde gevallen van wegeaanleg verdient nog vermelding de wegeaanleg vanaf Momi naar het Lindoemeer, lang 16 K.M. alwaar voorloopig slechts met heerendienstplichtigen uit de Lindoestreek gewerkt wordt aan het op 1 meter breedte uitzetten van het hier als eventueele autoweg getraceerde pad. De naam van "autopad" afkomstig van den Ir. Fenger Petersen en aanduidende een paardenpad met hellingen en bochten voor een autoweg, zoodat dit pad in onderhoud langzamerhand kan uitgroeien tot een autoweg, is hier wel het meest geëigend voor. De aandacht blijve er op gevestigd, dat t.z.t. de verbinding Bora-Palolostreek voor een autoweg in aanmerking komt.

Naast de hier genoemde wegen bevinden zich in

de onderafdeelingen Paloe, Donggala en Parigi nog een aantal paardenpaden, aan de verbetering waarvan (Tobakoe streek in Paloe) en verdere aanleg (schiereiland Balesan in de onderafdeeling Donggala en zoomede de stukken ToroeE - Saecesoe en Ongka - Bolano in de onderafdeeling Parigi) de aandacht gevraagd wordt.

De onderafdeeling Tolitoli staat bij dit wegennet geheel apart, omdat aansluiting aan dit net niet bestaat en voorshands ook niet bereikbaar is te achten. Zou deze aansluiting geentameerd moeten worden, dan zal deze gezocht moeten worden langs de kust der onderafdeeling Donggala, dan wel vanuit Malala of Lais over het scheidingsgebergte heen naar Palasa, Tomini of Ogotomoebo in de onderafdeeling Parigi. Deze laatste verbinding werd in het jaar 1932 door den Hoofdopzichter der Landschapswerken voor het eerst verkend. Zij is technisch wel mogelijk, doch praktisch zeer waarschijnlijk niet. In beide gevallen hetzij langs Banawa's Noordkust, hetzij door den Noordarm van Celebes heen, moet de weg Kilometers door onbewoonde streken loopen, zoodat slechts bij een zeer gunstigen toestand der betrokken onderafdelingskassen hiertoe besloten zou kunnen worden. Voorloopig is dit uitgesloten en blijve alleen de aandacht op de technische mogelijkheid in dezen gevestigd.

Staat zoodoende het wegennet in de onderafdeeling Tolitoli ook in vele komende jaren geheel los van dat in de overige onderafdeelingen van deze afdeeling, ook in deze onderafdeeling zelf kan binnen afzienbaren tijd nog geen sprake zijn van een aangesloten net autowegen. Er wordt dan ook hier gewerkt om eerst een aaneengesloten "autopad" te krijgen, hetgeen in Noord en Zuid Tolitoli niet tot onoplosbare moeilijkheden behoort. Groote stukken zijn reeds op zich zelf gereed en wordt nu gewerkt aan de ontbrekende schakels als autopad. De groote moeilijkheid in het Tolitolische is echter de overland verbinding tusschen Noord en Zuid Tolitoli, aangezien deze verbinding door of langs de Koeala Besar vlakte moet loopen. Met het

zoeken naar het beste tracé in dezen wordt steeds voortgegaan.

- f. Kampongs. --
- g. Plantengroei --
- h. Klimaat en moessons --

Hoofdstuk II. Bevolking.

- a. Afkomst stam en klas-
seindeeling. --

- b. Sterkte.

De totale sterkte van de bevolking volgens de laatste volkstelling 1930 bedraagt 172707 alzoo bij een oppervlakte van 19275 K.M.2 nog geen 9 zielen per vierkante kilometer.

- c. Godsdienst.

- 1. Islam.

Dit is voor de geheele afdeling de voornaamste godsdienst. Slechts in de binnenlanden vooral in de onderafdeling Paloe wonen nog de z.g. heidenen. Hoewel men het in het Islamitische gedeelte van de kuststreken vaak niet zoo nauw neemt met de voorschriften van deze godsdienst, voelt men er zich overal wel en zeer sterk goed Islamiet, is zelfs wanneer het om den godsdienst gaat bepaald fanatiek vooral in het Tolitolische. Gepaard gaande met een vaak zeer groote mate van primitiviteit kan zulks onder bepaalde omstandigheden - de moord op Controleur de Kat Angelino in 1919 te Saloempaga is daarvan het bewijs - overal tot excessen leiden. In dit opzicht is de toestand in Tolitoli niet anders dan bijv. in het Donggalasche meer bepaald Midden Banawa, Tawaeli en Zuid Banawa.

3. Heidenen

Interessant zijn een tweetal in het archief van den Assistent Resident van Donggala aanwezige notas van den bestuursassistent F.P.Parengkuan over de heidensche bevolking in de Pekawa (onderafdeeling Paloe), waarnaar in dit verband worde verwezen.

d. Taal

Aangezien de daartoe bij uitstek deskundige taalambtenaar Dr.S.J.Esser mede met het oog op de aanvulling in dezen van het eerstdaags (?) te verschijnen werk over deze streken van Dr.Alb.C.Kruyt juist met het onderzoek hiernaar bezig is en daarvan alsdan publicatie te verwachten is, zie ik af van een aanvulling op hetgeen Junius in dezen vermeldde.

Van het ledo, eigenlijk de taal van het landschap Paloe, doch in de practijk de omgangstaal van geheel Middelen Celebes heeft Dr.S.J.Esser een eenvoudige handleiding met woordenlijst vervaardigd, die thans bij het Koninklijk Bataviaasch Genootschap van Kunsten en wetenschappen wordt gedrukt.

e. Bewapening en vechtwyze. --

f. Woningen en gebouwen. --

g. Gezondheidstoestand. --

h. Middelen van bestaan.

1. Landbouw. --

2. Veeveelt. --

3. Nijverheid.

De prijzen voor het weven van een kain bedragen thans / 0.75; hieraan is men 5 - 10 dagen bezig.

i. Marktwezen.

Pasars zijn thans gevestigd in Paloe, Beka, Kaleke, Bobo, Boeloebete, Sidondo, Dolo en Biromaroe, v.z.v. onderafdeeling Paloe aangaat; in Parigi, Tinombo, Bobalo, Lebo, Ampibabo, Tada, Sigenti, Palasa en Tomini, v.z.v. de onderafdeeling Parigi betreft en

te Donggala, Kolakola, Tosale, Noence, Watatoe, Loli, Mamboro, Tawaeli, Lambagoe, Laboean, Toaja en Tibo v.z.v. de onderafdeeling Donggala aanbelangt. De jaarlijksche opbrengst van deze pasars bedraagt tegenwoordig resp. f 6000.-, f 400.- en f 3000.-
Te Tolitoli is sedert geruimen tijd een proef met een pasar genomen, dewelke tot de vestiging van de militaire bezetting aldaar weinig succes had. Met de komst van het detachement te Tolitoli schijnt een pasar ter onderafdeelingshoofdplaats wel eenige toekomst te bieden, vandaar dat in 1935 tot de oprichting van een permanente loods zal worden overgegaan.

- j. Bijzondere merkwaardige
of afkeuringswaardige
volksgebruiken. --

Hoofdstuk III.

Voortbrengselen.

- a. Uit het dierenryk. --
b. Uit het plantenryk. --

Hoofdstuk IV.

Bestuur en bestuursvoering.

- a. Algemeene inrichting.
1. Administratieve
indeeling.

De bestuursindeeling van het gewest Manado en derhalve ook van deze afdeeling werd l.l. opnieuw vastgesteld bij Staatsblad 1932 No. 571 jo. Staatsblad 1934 No. 304 en is thans als volgt.

1. Onderafdeeling Donggala, waarbij de functie van Controleur B.B. sedert Januari 1932 uit bezuinigingsoverwegingen niet is bezet en deze onderafdeeling voorschands bestuurd wordt rechtstreeks door den afdeelingchef bijgestaan door een Aspirant Controleur ter beschikking.
2. Onderafdeeling Paloe onder een Controleur B.B. te Paloe.
3. Onderafdeeling Parigi onder een Controleur B.B. te Parigi.

4. Onderafdeeling Tolitoli onder een eersten Luitenant der Infanterie met den titel van Gezaghebber ^{B.B.}

Door deze indeeling omvat de afdeeling thans weer één zuiver adatrechtelijk geheel n.l. de z.g. Tominische en Kajelische gebieden waarover hieronder onder 2 nader. Toevoeging straks aan de onderafdeeling Tolitoli van de nu tot de afdeeling Gorontalo behoorende onderafdeeling Boeol ligt in het voorneemen, wijl zooals reeds Junius betoogde de beide onderafdeelingen Boeol en Tolitoli van te geringe beteekenis zijn. Echter zullen - wanneer deze samenvoeging doorgaat - daardoor 2 adatrechtelijk geheel andere gebieden bij elkaar komen waartegen wel eenig zij het dan ook geen overwegend bezwaar bestaat. Boeol behoort nu eenmaal tot de Gorontaleesche rechtskring en Tolitoli tot de Tominische rechtsgouw.

2. Adatrechtelijke indeeling.

De afdeeling Donggala wordt geheel ingenomen door zelfbesturend gebied en bestaat uit de zoo door Van Vollenhoven genoemde rechtsgouw der West Toradjas waaronder het Tominische gebied gerekend moet worden. De naam West Toradjas is nu eenmaal door Van Vollenhoven wetenschappelijk als zoodanig aangenomen en daardoor gemeen goed geworden; niettemin lijkt my zulks minder juist, omdat hier zooals gezegd de Tominische groep met eigen, zij het dan ook aanverwante rechtsregels bijgerekend moet worden. Door de Toradjarechtskring met rechtskring van Midden Celebes - m.i. vooral juister omdat het spraak-gebruik onder Toradjas meer bergbewoner verstaat, terwijl deze rechtskring ook kustgebieden omvat - aan te duiden zou voor het gebied dat deze afdeeling omvat zoomede een klein gedeelte van de tegenwoordige onderafdeeling Pose de naam van rechtsgouw van West Midden Celebes meer geëngend zijn. Deze rechtsgouw is dan weer onder te verdeelen in de Koelawische, Kajelische en Tominische ondergouwen.

In deze rechtsgouw nu worden - v.z.v. de afdeeling Donggala aangaat - de volgende landschappen aangetroffen.

1. Het landschap Banawa onder een zelfbestuurder met den titel van Radja en met zetel te Donggala dat uit zich zelf weder bestaat uit eigenlijk Banawa, meer bekend onder den naam der federatie van de pitoenggota omvattende zuiver tot de Kajelische ondergouw behoorend gebied, zoomede de daaraan toegevoegde zuiver Tominische deelen Balesan, Dampelas en Sodjol, eertijds geheel op zich zelf staande rijkjes, die tijdens het bewind van den voorlaatsten vorst van Banawa werden opgeslokt.

Omtrent het adatstaatsrecht van eigenlijk Banawa is in het archief aanwezig een interessante nota met beschouwingen van den Controleur B.B. W.Veenbaas, destijds Adspirant Controleur ter beschikking te Donggala. T.a.v. de Tominische gebieden Balesan, Dampelas en Sodjol worde het volgende aangeteekend. De zetels der eertijds zelfstandige vorsten dezer rijkjes waren Rano Balesan, Rano Dampelas en Bae, alwaar de voornaamste afstammelingen dier vorsten magaoe genoemd thans nog huizen. Voor een deel zijn zij thans gewone dorpschoufden - bijvoorbeeld Rano Balesan, Keto en Bae - voor een ander deel gezeten burgers. Ook de leden en hun afstammelingen van den rijksraad, die deze rijkjes kenden en die bestond uit magaoe, djogoegoe, oekoem sangadji en kapitan laet, onderscheiden zich uiterlijk in geen enkel opzicht van den gewonen man. Niettemin mag hun invloed onder de autochtone bevolking in geenen deele worden onderschat en dient men - zooals een goed zelfbestuurder ook deed en doen moet - met hun wenschen en inzichten, zoo veel als mogelijk is, rekening te houden.

Momenteel is voor het landschap Banawa geen zelfbestuurder aanwezig, het landschapsbestuur wordt, zoo goed en kwaad als dit gaat, waargenomen door den Gouvernements bestuursassistent

2. Het landschap Tawaeli onder een zelfbestuurder met den titel van magaoe met standplaats te Tawaeli, dat met het landschap Banawa de onderafdeeling Donggala vormt en welk landschap met zijn enclave in Banawa - Sirendja - zuiver Kajelisch is.

De laatste magaoe overleed, zooals Junius reeds vermeldde, in 1926 en sedert is nog niet tot definitieve aanstelling van een opvolger over kunnen gaan.

Hoe is n.l. de
erfopvolging in de Kajelische en Tominische gebieden ?
In de eerste plaats komen daartoe slechts in aanmerking
zij, die zoowel van vaders als van moeders zijde van
vollen bloede zijn, hier madika bose, elders madika
mbaso of madika ntasa genoemd. Slechts bij ontbreken en
volkomen ongeschiktheid van dezen, ter beoordeeling van
het vorsten-kiescollege (patanggota), kan de opvolging
overgaan op een van moederszijde niet volwaardige madika
- madika kodi - geheeten. Vindt zoodoende vererving onder
de madikas bósé plaats ook deze wijze van vererving
geschiedt naar vaste regels. Niet een vererving in de
eerste plaats van ouder op zoon of van oudere broeder
op jongere broeder dan wel omgekeerd, doch een vererving
naar ouderdom, ervarenheid, rijpheid is de voorgeschreven
gang van zaken. Een en ander ter beoordeeling van
het hierboven genoemde kiescollege der patanggota. Zoo-
doende kan een vererving van vader op zoon of van oudere
broeder op jongere broeder mogelijk zijn als deze in ryp-
heid op elkander volgen, doch evenzeer is mogelijk een
vererving van oudere neef op jongere neef enz.

Bestaat de onderafdeeling Donggala zoodoende uit twee landschappen, in de onderafdeeling Paloe bevinden zich een 3-tal van deze rechtsgemeenschappen. Het zijn 3. Het landschap Paloe onder een zelfbestuurder met den titel van magaoe en de onderafdeelingshoofdplaats Paloe als zetel hebbende.

Van de landschappen in deze onderafdeeling is dit wel het meest jonge landschap en dateert van niet ouder dan het midden van de vorige eeuw. De huidige zelfbestuurder Djanggola, die 15 Juli 1921 de korte verklaring teekende, behoort tot een geslacht, dat van het bergencomplex aan de Westzijde der Paloevlakte naar de vlakte is komen afzakken en heeft, gebruik makende van de eerste aanrakingen met het Nederlandsch Indisch Gouvernement, zich als zelfstandig landschap kunnen ontwikkelen.

4. Het landschap Sigi-Dolo onder een zelfbestuurder met den titel van magae gevestigd te Biromaroe. De tegenwoordige zelfbestuurder - hiervoren onder Tawaeli reeds genoemd - is Lamakarate, die 17 April 1916 de korte verklaring aflegde. Het landschap, dat evenals Faloë zelf tot de Kajelische groep behoort, is een samenvoeging van 3 aanvankelijk vrij onafhankelijk van elkander staande deelen, t.w. Biromaroe, Sigi en Dolo. De eigenlijke kern van het landschap is Sigi, waarvan Biromaroe oorspronkelijk een ondergeschikt deel vormde. Nadat volwaardige afstammelingen van den Sigi-tak - waartoe de indertijd beruchte Tomai Dempo behoorde - uitgestorven waren, ging de "kroon" over op den Biromaroëschen zijtak, die zooals gezegd zoo nauw aan het Tawaelische geslacht

geslacht verwant is, dat het daarmede practisch één geheel vormt. Hoewel Lamakarate ongetwijfeld tot de beste zelfbestuurders - ce n'est pas jurer gros - van de onderafdeeling Faloe genoemd kan worden, weerspiegelt in zijn invloed in de verschillende deelen van zyn rijk thans nog zeer duidelijk het feit, dat Sigi Dolo uit 3 deelen bestaat.

5. Het landschap Koelawi, dat behoort tot de Koelawische groep, staat onder een zelfbestuurder Djiloy, die op 8 April 1921 de korte verklaring aflegde en Lemo als standplaats heeft. Omtrent deze thans tot één landschap vereenigde groep van Koelawische landschappen, destijds 4 in getal t.w. Koelawi, Banasoe, Tobakoe en Lindoe bestaat reeds een afzonderlijke nota van ? 1908 van de hand van den toenmaligen civiel gezaghebber Ch. Logeman getiteld nota van toelichting over de berglandschappen boven het Paloedal (nader gedrukt in het tijdschrift van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen Deel LIV afl. 1-2), waarnaar dan ook in dit verband ter voorkoming van herhaling worde verwezen.

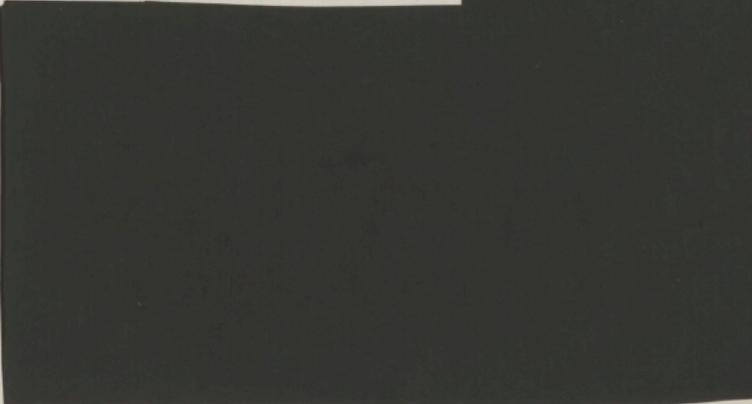
De onderafdeeling Parigi telt een tweetal landschappen, n.l.

6. Het landschap Parigi onder een zelfbestuurder met den titel van magace en de onderafdeelingshoofdplaats Parigi als zetel en
7. Het landschap Mootong onder een zelfbestuurder met den titel van Radja en Tinombe als standplaats.

Zooals deze beide rechtsgemeenschappen thans zijn, is dit het resultaat van de samenvoegingen van verschillende kleinere landschappen in het jaar 1916.

Omtrent de geschiedenis en de eerste ontwikkeling van de landschappen in dit deel van de Tominibocht bevat de 2de aflevering (1912) der mededeelingen van het Encyclopaedisch Bureau op bladz. 168-173, eenige zij het schaarsche gegevens. De tegenwoordige Controleur van Parigi W. Veenbaas zal echter bij zijn aftreden deze materie zoo uitvoerig en uitputtend als mogelijk is behandelen in de vervolgmemoirie der onderafdeeling Parigi. Uit de chaotische toestanden ontstonden er tenslotte een 7 tal onze soevereiniteit erkennende landschappen t.w. Mootong, Sigenti, Kasimbar, Ampibabo, Toriboeloe, Parigi en Saesoe. Hiervan behooren de eerste 5 tot de Tominische en beide laatste tot de Kajelische groep. In 1916 kwam tenslotte de samenvoeging van de verschillende rijkjes tot het tweetal, dat thans overgebleven is tot stand. Ongelukkigerwijze werden toen-

maals in stede van de Tominische landschappen tot een rijk Tomini te vereenigen de Tominische landschappen Kasimbar, Toriboeloe en Ampibabo bij het Kajelische gedeelte van Parigi en Saesoe gevoegd, zoodat thans de minder gewenschte toestand is ontstaan, dat Parigi zich met een Tominisch gebied zag uitgebreid. Gedane zaken nemen nu eenmaal geen keer, doch voor de bestuursvoering van den zelfbestuurder te Parigi blijft dit sedert tot een afzonderlijk district (Noord Parigi) gemaakt Tominische gebied een lastig iets.

Ten slotte omvat de onderafdeeling Tolitoli een zelfbestuur t.w.

8. Het landschap Tolitoli onder een zelfbestuurder met den titel van Radja en de onderafdeelingshoofdplaats als zetel. Omtrent dit landschap, dat tot de Tominische groep behoort en bewoond wordt door de autochtone stammen der Dampelassers, Dondo'ërs en Tolitoliers - echter met een zeer sterken inslag van derwaarts in den loop der tyden geemigreerde Boegineezen - bevat de prachtige nota van den Controleur Kortleven reeds alle gegevens en kan daaraan hier dan ook weinig worden toegevoegd.

3. Administratieve indeeling.

De hiervoren genoemde 8 landschappen zijn alle in meerdere districten onderverdeeld. Hierbij is zooveel mogelijk met de oude adatrechtelijke indeeling rekening gehouden, terwijl eveneens zooveel mogelijk als districtshoofden fungeeren personen - de wijze waarop de benoeming geschiedt is vrij willekeurig, aangezien voor een belangrijk deel de geschiktheid den doorslag geeft - voortkomende uit de hoofden, dan wel invloedrijke geslachten uit die streken. Zij hebben alleen de titel van districtshoofd, soms die van madika (onderafdeeling Paloe soms die van marsaoleh (onderafdeeling Tolitoli). Hoewel zij in de onderafdeeling Paloe wel eens aangeduid worden met de titels van madika malolo en madika matoeha lijkt het mij ongewenscht om daaraan veel toe te geven. Immers madika malolo en madika matoeha zijn titels ontleend aan het oude vorsten bestuur en werd daaronder slechts verstaan resp. de vervanger-opvolger van den vorst en diens tweeden opvolger, volgend in rang op den madika malolo. Gebruik van de beide titels kan derhalve aanleiding geven tot de opvatting - zoo was het eertijds - dat de madika malolo straks den zelfbestuurder bij overlijden heeft op te volgen, terwijl alsdan de madika matoeha opschuift en madika malolo wordt. Waar in Paloe echter geen der madi-

kas malolo en madikas matoeha - m.u. van den huidige madika matoeha in het landschap Paloe - voor het ambt van zelfbestuurder volgerechtigd zijn en niet in de eerste plaats voor de erfopvolging in aanmerking komen, kan het voortdurende gebruik van deze titels tot misverstand aanleiding geven.

De districtshoofden worden benoemd door het betrokken zelfbestuur, nadat dit zich er te voren van heeft vergewist, dat zulks de goedkeuring van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur zal wegdragen.

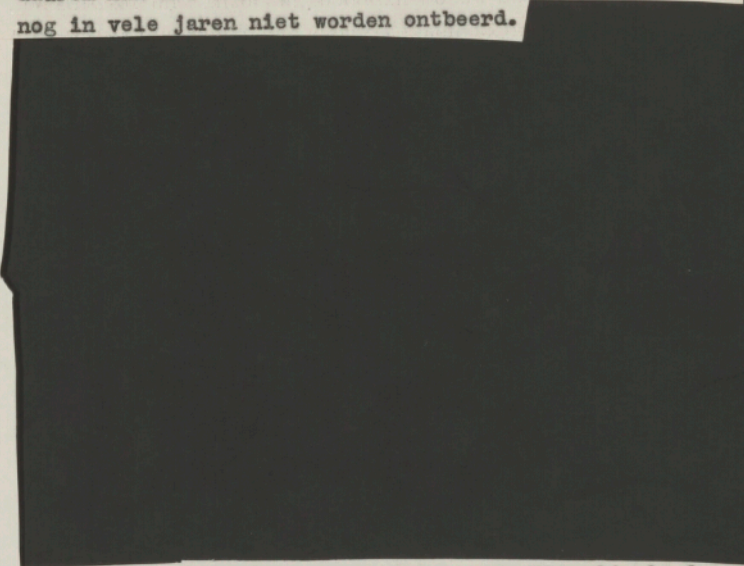
Momenteel is de districtsformatie als volgt.

1. Landschap Banawa verdeeld in 3 districten t.w. Noord Banawa, Midden Banawa en Zuid Banawa.
2. Landschap Tawaeli in 2 districten, t.w. Tawaeli - rechtstreeks onder den magae - en Sirendja.
3. Landschap Paloe in 2 districten t.w. Oost Paloe en West Paloe.
4. Landschap Sigi-Dolo in 2 districten t.w. Bora en Kaluke. Zoals hierboven op. blz. 20 werd betoogd is in de toekomst een verdeling in 3 districten t.w. Biromaroe, Sigi en Dolo wenschelijk.
5. Landschap Koelawi in 2 districten t.w. Koelawi en Peana.
6. Landschap Parigi in 2 districten t.w. Noord Parigi en Zuid Parigi.
7. Landschap Mootong in 2 districten Mootong en Tinombo.
8. Landschap Tolitoli in 2 districten t.w. Zuid Tolitoli en Noord Tolitoli, waarbij het eerste district in hoofdzaak de Dondo en Dampal groep omvat en Noord Tolitoli meer uitsluitend eigenlijk Tolitoli begrijpt.

3. Inlandsch Bestuur.

Naast zelfbestuurders en districtshoofden zijn overal bestuursassistenten aanwezig. Junius noemt dit m.i. onjuist een ambtelijk inlandsch bestuur. Ik kan deze omschrijving niet overnemen, aangezien de bestuursassistenten geen ambtelijke formatie vormen, doch zoals hun titel dit ook aanduidt overal dienen als hulp en leiding van de zelfbesturen en hoofden der primitieve streken, waaruit deze afdeeling in vergelijking met andere ressorten bestaat. De eigen hoofden zijn nu eenmaal door

hun opleiding niet voor een modern bestuur berekend; eerst zeer langzaam zal de verdere ontwikkeling gaan en daarom kan het instituut van bestuursassistent alhier nog in vele jaren niet worden ontbeerd.

Zoals hiervoren reeds werd opgemerkt, zijn in deze afdeeling thans een 7-tal bestuursassistenten - waarvan 4 in Gouvernements en 3 in landschapsdienst - zoomede 1 candidaat bestuursassistent geplaatst. Deze formatie is thans voldoende te noemen en behoeft aan verdere uitbreiding zooals Junius in 1928 voorstelde niet meer te worden gedacht. In elk der 8 genoemde landschappen is met uitzondering van het landschap Parigi, dat als standplaats van den Controleur der onderafdeeling en de voor deze streken goede zelfbestuurder een dusdanige functionaris kan ontberen - thans een bestuursassistent geplaatst. Daarbij is in de zware onderafdeeling Palce een candidaat (landschaps) bestuursassistent in opleiding.

b. Lands- en landschaps-
middelen.

1. Landsmiddelen.

Bij de door Junius opgesomde landsmiddelen dienen nog gevoegd te worden crisisheffing en vermogensbelasting.

Verder zijn in deze afdeling thans slechts een 2-tal opiumverkoopplaatsen m.n. te Paloe en Donggala.

Tenslotte zijn sedert 24 Januari 1933 de inkomsten uit de zoutregie een nieuw landsmiddel geworden. Is in Paloe de zoutmantri tevens belast met het beheer der opiumverkoopplaats, in Donggala waar de opiummantri zorgt voor de zoutverkoop bestaat juist de omgekeerde toestand. Ten behoeve van den zoutverkoop op de andere plaatsen zijn te Tolitoli, Sabang, Koelawi, Parigi en Tinnambo fd. zoutmantris gevestigd.

2. Landschapsmiddelen.

Ook hier is sedert een aan de Gouvernementsregeling analoge crisisheffing ingevoerd moeten worden. Al is de opbrengst daarvan in alle onderafdeelingen niet belangrijk te noemen, de eisch van concordantie met de Gouvernementsregelingen maakte de tot standkoming van deze heffing noodzakelijk.

Hoewel de opbrengst van boeah tanah in deze tijden belangrijk achteruitging, vormt zij nog een voorname

inkomstenpost

inkomstenpost op de begrooting der verschillende onderafdeeling (landschapskassen dezer afdeeling. Alleen in de onderafdeeling Parigi met haar groote export van ebbenhout is het jaarlijks aldaar uit dezen hoofde te ontvangen bedrag vrij aanzienlijk. Op een budget van / 103.518.60 werd in 1933 / 22.795.19 ontvangen, terwyl voor 1934 op bijna dezelfde inkomsten kan worden gerekend.

Zoals onder b 1 reeds werd opgemerkt vond in Januari 1933 de invoering van de zoutregie plaats, als gevolg waarvan de zoutbedrijven te Talise (onderafdeeling Paloe) en Salimbawo (onderafdeeling Donggala) tegen uitkeering van schadeloosstellingen werden gesloten, zoodat deze kassen uit dien hoofde geen inkomsten meer hebben.

c. Verplichte diensten.

1. Heerendiensten.

De door Junius genoemde zelfbestuursregelingen t.a.v. de vordering van heerendiensten werden in 1933 herzien en werd daarbij in analogie aan den Gouvernementsbepalingen ten dezen opzichte deze regelingen gesplitst in een afzonderlijke heerendienstregeling en daaraan aansluitende uitvoeringsvoorschriften. De meest belangrijke bepaling van deze nieuwe voorschriften is, dat voortaan slechts 28 in plaats van 30 dagen 's jaars gevorderd zullen mogen worden. Overigens is de regeling Junius in de praktijk dusdanig doeltreffend gebleken, dat deze m.u. van den wegaanleg Sabang-Pangalasean en Koelawi - Gimpoe nu nog overal in deze afdeeling wordt toegepast met dien verstande evenwel dat men thans 4 x 6 en 1 x 4 dagen heeft uit te komen.

Het afkoopgeld voor het jaar 1934 bedroeg / 9.- terwyl voor het jaar 1935 voorgesteld is dit tot / 7.50 per jaar terug te brengen. Vergeleken met het jaar 1928 betekent dit dus een verlaging van meer dan 50 %.

2. Gemeentediensten.

Het aantal gemeentediensten dat gevorderd kan worden bedraagt 12. Of dit aantal dagen in werkelijkheid gevorderd wordt hangt in de meeste, om niet te zeggen alle gevallen daarvan af of het zelfbestuur zich al dan niet veel met de vordering daarvan inlaat. Waar zulks aan het dorpsbestuur

dorpsbestuur alleen wordt overgelaten vindt practisch geen verrichting van gemeentediensten plaats.

De regeling Junius t.a.v. de gemeentediensten mn. dat men telkens 2 dagen gemeentedienst verrichten moet nadat men één dag van het heeredienstwerk is thuis gekomen geldt nu nog in de onderafdeelingen Paloe, Parigi en Tolitoli. In de onderafdeeling Donggala bestaat n.l. sedert 1 Januari 1934 een andere regeling. Bij wijze van proef wordt n.l. alhier getracht de vordering van gemeentediensten mede dienstbaar te maken aan de quaestie van bezoldiging of liever remmnerering van het dorpsbestuur. In de onderafdeeling Donggala geniet dit dorpsbestuur evenmin als in de onderafdeelingen Paloe en Tolitoli - en anders dan in Parigi, waar het instituut der pinontol bestaat - eenige andere inkomsten dan 8 % collecteloon van betaalde belastingen en afkoopgelden heerediensten. Nu de belastingopbrengsten laag zijn en de inning daarvan met zeer groote moeilijkheden gepaard gaat, is een defrayeering met dit collecteloon ten eenenmale onvoldoende te noemen. De proef om hiervoor het instituut gemeentediensten aan te wenden is thans in de onderafdeeling Donggala aan den gang. Daarvoor is het totaal per jaar te vorderen aantal dagdiensten teruggebracht tot 10 om te voorkomen, dat de bevolking in deze nieuwe aanwending van gemeentediensten een verzwaring daarvan zou zien, zoodat een en ander voor haar zelve reeds een verlichting beteekent. Van deze 10 dagen worden er in de eerste plaats 7 aangewend voor de gemeenschap i.c. het dorp onder uitdrukkelijk beding dat deze diensten ook thans nog evenals te voren moeten strekken tot duidelijk rechtstreeks aanwijsbaar dorpsbelang en derhalve wat wegenonderhoud aangaat niet mogen worden aangewend buiten de bebouwde kom der gemeente, terwijl in de tweede plaats 3 dagen strekken ten behoeve van het dorpsbestuur t.w. 2 voor het dorps hoofd en 1 voor het wijk- of buurthoofd (z.g. kepala djaga). ^Ueneinde deze diensten ook iets voor deze hoofden te doen beteekenen - zij moeten n.l. willen zij iets aan deze diensten hebben daarover doorlopend kunnen beschikken en niet slechts te hooi en te gras nu eens een paar mammetjes te krijgen - worden in

de

de onderafdeeling Donggala de 10 dagen in 2 toerbeurten van 5 dagen gevorderd en tevens het aantal gemeentedienstplichtigen in elk dorp verdeeld in 26 groepen. Opgepast moet hierbij alleen worden, dat vordering van gemeentedienst niet samenvalt met uitkomen voor heerendienst. Zoedoende zijn er gedurende 5 dagen van de week in elk dorp voortdurend gemeentedienstplichtigen aan het werk en werken zij daarvan telkens 1 dag voor het dorps hoofd persoonlijk. Het buurthoofd krijgt de hem toekomende diensten eerst in het tweede halfjaar. Over het algemeen werkt de regeling vrij bevredigend en verdient uitbreiding van deze proef o.m. in Tolitoli in het jaar 1935 aanbeveling. Bij door mij met de menschen daar gehouden besprekingen bleek althans voor dit systeem - vooral van de zijde der dorps hoofden - veel animo te bestaan. Gewaarschuwd moet er echter voor worden om deze regeling als een soort panacee t.a.v. het vraagstuk der bezoldiging van dorps hoofden in deze streken te beschouwen; want naast dorpen waar dit stelsel goed voldoet, zijn er ook waar hiervan niet veel terecht komt, eensdeels als gevolg van slapheid, anderdeels doordat men hier en daar in een soort toeloeng-menoeloeng systeem meer heil inziet. Het zijn echter voor een goed deel de slechtste dorps hoofden, die de gemeentedienst uitoefening ten behoeve van zich en hun buurthoofden niet doorvoerden. Vordering van gemeentediensten - ook voor zich zelve - eischt nu eenmaal in nog meerdere mate dan vordering van heerendienst en betaling van belasting een krachtig dorps bestuurder en is voor iemand, die met zijn onderhobbenden te veel goede maatjes wil blijven, niet weggelegd. Want anders dan heerendienst en belastinginning, waarbij aandrang en last van de hogere organen uitgaat, is zulks bij gemeentediensten niet het geval. Integendeel het Europeesch Bestuur zit ingevolge van de opdracht van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur niet meer goed achter de gemeentediensten heen.

d. Politie.

1. Algemeene Politie. In de door Junius reeds vermelde formatie is sedert geen

geen verandering gekomen. Eventueele vermindering van deze reeds zoo sobere formatie kan geen bezuinigingsobject zijn. Waren de tijdsomstandigheden op financieel gebied niet zoo kommersvol, voorstellen tot uitbreiding van de feitelijk onvoldoende bezetting waren reeds lang ingediend.

2. Gewapende Politie. Na de opheffing van het detachement te Tolitoli bestaat in deze afdeling geen gewapende politie meer.

3. Veldpolitie. Is in deze afdeling niet aanwezig.

4. Landschaps-
politie.

Ter aanvulling aan het tekort aan algemeene politie zijn overal in deze afdelingen meer of minder landschapspolitieagenten z.g. oppassers aangesteld. De formatie onderging als gevolg van bezuinigingsmaatregelen sedert dusdanige verminderingen dat thans het moment is bereikt, dat verdere terugbrenging van het aantal niet meer mogelijk noch verantwoord kan heeten. De sterkte is thans als volgt.

1. Onderafdeeling Donggala.

5 (vijf) politieagenten voor algemeenen dienst zoodmede 2 (twee) politieagenten bij ieder der beide zelfbestuurders en 1 (een) m.u. van het districtshoofd van Zuid Banawa, dat de beschikking heeft over een politieagent van den Radja van Banawa - bij elk der districtshoofden.

2. Onderafdeeling Paloe.

4 (vier) politieagenten voor algemeenen dienst te Paloe zoodmede 2 (twee) politieagenten bij ieder der 3 zelfbestuurders 1 (een) bij ieder der 6 districtshoofden en 1 bij den bestuursassistent te Bobo.

3. Onderafdeeling Parigi.

Geen politieagenten voor algemeenen dienst, zoodmede 3 (drie) politieagenten bij ieder der beide zelfbestuurders en 1 (een) bij ieder der 4 districtshoofden.

4. Onderafdeeling Tolitoli.

Geen politieagenten voor algemeenen dienst, zoodmede 2 (twee) politieagenten bij den zelfbestuurder en 1 (een) bij ieder der beide districtshoofden.

4. Leger.

Als gevolg van de jongste reorganisatie in dit opzicht zijn thans te Paloe en Tolitoli militaire detachementen ge-
legerd

legerd elk 3 brigades sterk en elk staande onder commando van een 1sten Luitenant der Infanterie. Op geen der beide plaatsen is momenteel een tweeden Officier bescheiden; de detachementscommandant te Tolitoli is tevens belast met het bestuur der gelijknamige onderafdeeling.

Het patrouillegebied van het detachement te Paloe beslaat de onderafdeelingen Paloe, Parigi en Donggala; dat van het detachement te Tolitoli bestrijkt de onderafdeeling Tolitoli, zomede de tot de afdeeling Gerontalo behorende onderafdeeling Boeol.

Is het detachement te Paloe voldoende sterk te achten, een brigade meer te Tolitoli zou in verband met den zwaarderren patrouillegang in dat ressort geen overbodige luxe heeten. Evenwel stuit deze versterking op financiële bezwaren, zijnde als tusschenoplossing in dezen bepaald dat eventueel uit de mobiele colonne te Makassar zoo noodig tijdelijk een brigade naar Boeol gedirigeerd zal kunnen worden (schrijven Gewestelijk Militaire Commandant ddo. 10 April 1934 No. 161/⁴heim).

e. Rechtspraak.

1. Gouvernements-rechtspraak.

--

2. Adatrechtspraak.

Wijzigingen in dezen vonden niet plaats. Als gevolg van bezuinigingsoverwegingen is bij geen der Inh.Rechtbanken thans meer een griffier bescheiden, moete deze functie door de betrokken (fungeerende) landschapsdjaksas worden waargenomen.

f. Kolonisatie.

Na hetgeen inzake de werkzaamheden van het Leger des Heils op blz. 12 werd opgemerkt valt aan de beschouwingen van Junius in dezen weinig meer toe te voegen. De kolonie Kalawara moet - men moet niet vragen hoe - niet alleen zich zelf bedruipen, doch ook de kosten verbonden aan de vestiging van het L.d.H. in de onderafdeeling Paloe goed maken.

g. Landbouw.

Met de uitbreiding van ladang en sawahbouw wordt voortdurend voortgegaan. Overal worden oude sawahcomplexen weer in bewerking genomen en nieuwe aangelegd. In verband met de verspreid

verspreid wonende bevolking geschiedt dit bijna overal in min of meer kleinere complexen, waarvan de grootste een paar honderd bouws oppervlakte beslaan. Sawahbouw op grooten schaal vindt slechts in de onderafdeeling Paloe m.n. in de z.g. Paloevlakte plaats. Sedert Junius zijn nota schreef is het in dit opzicht aldaar tot daden gekomen. Het is de verdienste van den toenmaligen Directeur van landschapswerken den Ingenieur S. Fenger Petersen geweest, dat zulks het geval was. Weliswaar is later gebleken dat op zijn plan zoowel economisch als technisch nog wel het een en ander af te dingen is en is vooral de Goembasa inlaat te grootsch opgezet en daaraan, naar later inzicht, onnoodig veel geld en arbeid te koste gelegd, toch mag daarom hem niet alle verdiensten worden ontzegd. Ik persoonlijk althans ben er zeer sterk van overtuigd, dat indien Fenger Petersen niet zijn plan had ontworpen en het had aangevat, tot nog toe de quaestie van irrigatie in de Paloevlakte een onderwerp van studie ware gebleven.

Het plan Fenger Petersen dan - hieromtrent bestaat een afzonderlijke door hem bij zijn aftreden opgestelde nota, den inhoud waarvan ik niet gaarne voor mijn rekening zou willen nemen en waarop zeer veel valt af te dingen - omvatte het volgende.

Concentratie van de bevoeiingswerken op de Oostzijde van de Paloe-rivier, welke Oostelijke vlakte geheel (+ 24.000.- bouws) bevoeid zou worden. Daartoe zou in de Goembasa rivier + 1 K.M. benedenstrooms de bestaande ijzeren brug een inlaat gebouwd worden met een capaciteit van 12 M³ per seconde en van welke inlaat de hoofdleiding tot Paloe toe zou worden doorgetrokken. Het terrein dat te hoog ligt om door deze leiding te worden bevoeid, zou zijn water betrekken uit de Woenoë-rivier waarin een stuw zou worden gebouwd met twee aftappingen t.w. Woenoë-Noord en Woenoë-Zuid. De leiding Woenoë Noord zou worden doorgetrokken tot de Paneki-rivier, waardoor dan alle terreinen die thans van de Zuidelijke Paneki leiding water krijgen zouden worden bevoeid, terwijl de Woenoë-Zuid zou worden doorgetrokken tot de Goembasa-leiding.

leiding. Voorts zou in de Paneki-rivier een matrassen-dam gelegd worden eveneens met twee aftappingen Noord en Zuid. Zoodoende bestond het plan Fenger Petersen uit drie zelfstandige bevoeiingen t.w. Goembasa, Woenee en Paneki.

Aldus het groote plan Fenger Petersen, waaraan begonnen werd zonder dat het geheele ontwerp door het Dep. van B.O.W. in beschouwing genomen was en op welke leemte ik reeds onmiddellijk na mijn optreden (vide dzz. reisverslag onder 7 Juli 1931) wees. Dat deze waarschuwing niet overbodig bleek, heeft de tijd geleerd. In ieder geval werd begonnen met den bouw van den Goembasa inlaat en Woenee-stuw, welke werken sedert zijn gereed gekomen.

Intusschen is na onderzoek ten departemente van B. O. W. en bij nadere nieuwere zienswijzen gebleken, dat aan het plan Fenger Petersen zoowel technisch als economisch groote feilen kleefden. Op de technische fouten worde hier niet meer ingegaan en worde volstaan met vermelding der voornaamste economische fouten. Deze waren in hoofdzak de volgende:

1. De opzet is te grootsch en zou bij gereed komen een bevoeibare oppervlakte geven, die nimmer met de aanwezige bevolking in bewerking genomen zou kunnen worden. Zelfs al houdt men in het oog, dat ^{men} bij den opzet van het plan op een te gemakkelijke emigratie herwaarts van het overbevolkte Java rekende, dan nog valt het plan verre boven de draagkracht van de overigens er niet ongunstig voor staande Paloekas.
2. De geheele Westzijde van de Paloevlakte, alwaar door kleine bevoeiingen thans een zeker net zoo groote oppervlakte aan sawahgebied met een bijna even groote bevolkings dichtheid als aan de Oostzijde aanwezig is, werd volkomen als quantité négligable beschouwd. Te lichtvaardig werd over het verbeteren van de bevoeiingsmogelijkheden aan deze Westzijde gedacht en te gemakkelij werd een eventueele verhuizing van de bewoners daarvan - althans wat hun sawahgronden betreft - naar de Oostzijde voor mogelijk gehouden.

In het licht van deze en andere overwegingen kwam

men tenslotte tot eenvoudiger plannen, waarbij zooveel mogelijk met de werkelijke mogelijkheden werd rekening gehouden. De grootsche Goembasa inlaat blijft ook hierbij het kind met het waterhoofd. De plannen waaraan nu geleidelijk uitvoering gegeven wordt zijn dan ook de volgende:

1. Stopzetting van de eventueele doortrekking der Goembasa-leiding. Het groote werk van den inlaat geeft slechts water aan de van daaruit en in nabijheid reeds gelegen sawahs water door aansluiting aan bestaande bevolkingsleidingen. Aan het feit dat de Goembasa inlaat voor dit gebied te groot is, is helaas niets meer te doen.

2. De Woencoe-stuw met zijn beide leidingen worden afgewerkt - is inmiddels geschied - voorshands tot aansluiting aan de bestaande bevolkingsleidingen. Blykt straks behoefte aan bevoeiing van een grooter gebied dan bestaat van hieruit nog een - zij het beperkte - mogelijkheid.

3. Verbetering van de Paneki-stuw dusdanig dat de thans bevoeide sawahgronden geregelder water zullen krygen. Een kleine uitbreiding van het hieruit te bevoeien gebied blijft straks mogelijk.

4. Verschillende bevolkingsleidingen op de Westzijde van de Paloe rivier worden verbeterd, opdat ook daar geregelder bevoeiing van de bestaande bouwgronden, zoodede waterverstrekking aan nieuw aan te leggen kleine sawahgebieden mogelijk zij.

Bij dezen opzet zullen lang geen 24000 bouws worden bevoeid, doch dat is zooals gezegd - afgesien van de financieele onmogelijkheid - ook gansch niet noodzakelijk of zelfs wenschelijk.

Niet entkend mag echter worden dat bij deze eenvoudiger opzet het landschap Paloe dat vele heeren-diensten leverde voor den bouw van Goembasa inlaat en Woencoe-stuw er kaal van af komt. Zou het bij tot stand komen van het plan Fenger Petersen al zijn - daarvoor in aanmerking komende gronden - op de Oostzijde der Paloe rivier t.z.t. bevoeid zien, bij den gewijzigden soberder opzet krijgt het in het geheel geen water en

mist zodoende het toegedachte compensatie toen de heerendienstplichtigen daarvan aan Goembasa inlaat en Woence-stuw werkten. Ter gedeeltelijke tegemoetkoming aan het landschap Paloe is thans een klein irrigatiewerkje in de Kawatoena-rivier aangelegd, waardoor de mogelijkheid van een Westmoessonbevoeiing van totaal 400 bouws bestaat, terwijl verbetering van de Sombe en Lewara bevoeiingen op het programma staan.

h. Vesteelt.

De adj. Gouvernements veearts is thans te Paloe gevestigd en heeft als ressort de afdeeling Donggala zoomede de tot de afdeeling Poso behoorende onderafdeeling Poso. De sedert Junius in 1928 zijn nota schreef ingezette economische depressie heeft verdere verbeteringen van den veestapel pecunia causa moeten laten schieten. Behouden wat verkregen is, is ook hierbij als bij veel andere onderdeelen der overheidsbevoeienis voorshands de leuze.

1. Paardenfokkerij.	--
2. Runderfokkerij.	--
3. Buffelfokkerij	--
4. Kleinveesteelt.	--

1. Gezondheidstoestand.

1. Dienst van de Volksgezondheid.

Wat dezen dienst betreft behoort de afdeeling Donggala tot een tweetal ressorten t.w. het ressort Donggala, omvattende de onderafdeelingen Donggala, Paloe en Parigi onder den te Paloe geplaatsten Officier van Gezondheid en het ressort Tolitoli onder den aldaar bescheiden officier van Gezondheid die tevens als zoodanig de tot de afdeeling Gorontalo behoorende o.a. Boel onder zich heeft. De functie van den landschapsarts te Tolitoli is sedert opgeheven.

De beide Officiëren van Gezondheid zijn tevens belast met het toezicht op de vaccinatie, waartoe thans vaccinateurs bescheiden zijn te Donggala, Paloe, Parigi en Tolitoli met elk als ressort de onderafdeeling Donggala en de Pekawastreek van de onderafdeeling Paloe, de onderafdeeling Paloe (except de Pekawastreek)

de onderafdeeling Parigi en de onderafdeeling Tolitoli met de onderafdeeling Boeol van de afdeeling Gorontalo. Van dezen zijn die te Donggala en Tolitoli in Gouvernements-, de anderen in landschapsdienst.

2. Ziekenhuizen.

Het ziekenhuispersoneel te Paloe bestaat thans uit een hoofdverpleger en twee leerling verplegers dat te Tolitoli heeft een hulpverpleger, terwijl in beide ziekenrichtingen de militaire ziekenverplegers (soldaten) werkzaam gesteld zijn.

3. Leprozerie.

Het aantal patienten dat in de leprozerie te Waatoesampoe is ondergebracht bedraagt thans 67, waarvan 42 afkomstig uit de onderafdeeling Paloe, 5 uit de onderafdeeling Parigi en 20 uit de onderafdeeling Donggala. De leprozerie wordt gefinancierd door de onderafdeeling Paloe en staat onder dagelijksch toezicht van een Minahassischen ziekenopzichter op een bezoldiging van / 125.- per maand. Voor lijders afkomstig van Parigi en Donggala wordt tegenwoordig / 0.50 per dag p.p. vergoed. In dit bedrag zijn alle exploitatiekosten m.i. van voeding, medicijnen en afschrijving van gebouwen verdisconteerd.

4. Assainering.

Waar zulks mogelijk is en niet te veel geld kost wordt overal met het dempen van - dan wel afwatering geven aan - de poelen overgegaan. Van het dempen der door Junius bedoelde poelen in Tolitoli is inmiddels afgezien, daarentegen bleek wel de assainering van de nabijgelegen kampong Maloe en het dichtgooien van de afgesneden rivier lussen noodig.

5. Waterleidingen.

De plannen voor een waterleiding te Donggala zijn plannen gebleven en is daarvan sedert ingevolge beslissing van het Hoofd van Gewestelijk Bestuur voorgoed afgezien. Hiermede is ook de eventuele oprichting van een abattoir annex vleeschverkoopplaats te Donggala van de baan, want zonder water is geen abattoir mogelijk. Zoo goed en zo lang als zulks mogelijk is (blijft) zal men zich in Donggala op den heuvel wat de watervoorziening aangaat met de bestaande pompinstallatie moeten blijven redden.

redden.

j. Onderwijs.

1. Gouvernements
onderwijs.

Na de jongste omzetting allerwege van het Inlandsch onderwijs zijn in deze afdeeling geen standaardscholen meer aanwezig. De hoogste vorm van onderwijs vormen thans de vervolgscholen te Donggala, Paloe, Bioromace, Tawaeli, Parigi, Tinombo en Tolitoli. Met uitzondering van het gebouw te Parigi, hetwelk een Gouvernements gebouw is, zijn al deze scholen in landschapsgebouwen gekuisvest.

2. Volksonderwijs.

Het aantal volksscholen in deze afdeeling bedraagt thans 76 waarvan 16 in de onderafdeeling Donggala 36 in de onderafdeeling Paloe (met inbegrip der 18 L.d.H. scholen) 19 in de onderafdeeling Parigi en 11 in de onderafdeeling Tolitoli.

En aanzien van de scholen in beheer bij het L.d.H. kan en mag thans, gelukkig veel gunstiger geoordeeld worden dan Junius dit in 1928 deed. Hoewel ook thans nog het peil op de L.d.H. volksscholen niet gelijk is aan dat der overige volksscholen, is het dit toch al vrij aardig genaderd. Vooral van den tegenwoordigen beheerder, de heer Ramaker, gaat veel interesse uit en voor hem zijn zeer zeker de bepalingen omtrent de subsidie regelingen geen gesloten boek en wordt de door het L.d.H. terzake genoten subsidie volledig door hem persoonlijk geadmistreerd en verantwoord.

De door Junius genoemde meisjesschool is, als zooveel dat in deze crisis-tijd moest vallen, sedert lang ter ziele. Zie ook verder onder 4 hieronder.

3. Chineesch onderwijs.

Chineesche scholen bestaan thans te Paloe, Donggala en Tolitoli.

~~afgevoerde orde, maar essentieel~~. Thans bestaan in de afdeeling Donggala de volgende particuliere scholen.

1. Onderafdeeling Tolitoli.

2 scholen t.w. 1 van de plaatselijke P.S.I.^I-afdeeling aldaar de z.g. Islamijah school en 1 van de als tegenvereeniging bekende P.K.M. aldaar.

2. Onderafdeeling Parigi.

Geene.

3. Onderafdeeling Donggala.

6 scholen t.w.

1 (een) P.S.I.^I-school te Donggala.

1 (een) Mohammadjah school te Donggala.

1 (een) particuliere school staande buiten P.S.I.^I-verband, doch onder leiding van den gewezen P.S.I.^I-onderwijzer van het "Comité Islam".

1 (een) particuliere school vnl. van Minahassers en anderen, alwaar ook een weinig Nederlandsch wordt onderwezen.

1 (een) particuliere school der in Mohammadjah richting georiënteerde vereeniging P.K.M. te Wani.

1 (een) particuliere school - meer orthodox godsdienstig der Al Chairat al Islamiah te Wani.

4. Onderafdeeling Paloe.

1 (een) particuliere school der Al Chairat al Islamiah, vertegenwoordigende dezelfde richting als de tweede school te Wani.

5. Internaat.

Dit internaat, op kunstmatige basis staande, - bijna alle leerlingen werden voor het bezoeken van het internaat door de betrokken landschaps- en onderafdelingskassen gesubsidieerd - en geen aansluiting gevende aan een Westersche school als H.I.S. of schakelschool, was n.m.m. reeds bij de oprichting ten doode gedoemd. Geen eigen levens vastbaarheid hebbende, viel het dan ook als een der eerste slachtoffers der intredende crisis en werd reeds in 1931 tot opheffing besloten. Ten einde het kostbare complex gebouwen tenminste nog eenige diensten te doen bewijzen, is thans de volgende regeling getroffen.

getroffen. Het schoolgebouw wordt n.l. benut door de Donggalasche volksschool annex vervolgschool, terwijl de woning van den beheerder als gewone landschapswoning wordt verhuurd. De beide logeergebouwen hebben momenteel geen andere bestemming dan dat de Minahassische gemeente aldaar haar godsdienstoefeningen houdt.

k. Boschwezen.
1. Reboisatie en
reserveering.

De boschreserveeringswerkzaamheden als bedoeld in de nota Junius vormden sedert voortgang en zijn v.z.v. zulks de onderafdeeling Donggala aangaat beëindigd, doordat aldaar in de districten Zuid Banawa, Tawaeli en Sirendja (oorsprong der Tandjong Padang rivier) de grenspaden werden uitgezet. Verdere reserveering vindt als zijnde volkomen overbodig niet meer plaats. Voor onderhoud van het verkregene is van de 2 in de onderafdeeling Donggala aanwezige boschmantri's er sedert dan ook 1 overbodig.

In de onderafdeeling Paloe worden de reserveerings- en enclaveeringswerkzaamheden voortgezet. Zoodra zulks zal zijn beëindigd kan van de aldaar aanwezige 2 boschmantris en 1 boschmandoer er gevoegelijk 1 van vervallen.

Inzake de boschreserveering mag vooral de "politieke factor" niet worden vergeten. Immers de bergbewoners, die door de noodzakelijke reserveeringswerkzaamheden belemmerd werden in hun vrije en vaak tuchteleoze wijze van ladangontginning voelen deze beperking van hun vrijheid dusdanig zwaar, dat maar al te gemakkelijk kwaadwillende geestrijvers door voorspiegelingen omtrent een vrij bestaan in de bergen deze bergbewoners met zich mede krijgen en men daarvoor vaak aanzienlijke persoonlijke offers over heeft. Waar deze "factor" voor den dienst van het Boschwezen weinig telt, heb ik gedurende mijn meer dan 3 jarig verblijf in deze streken bij voortdurend een strijd moeten voeren tegen dat Boschwezen, dat maar telkens naar grootere uitbreiding van haar bemoeienis en invoeren van allerlei beperkende bepalingen t.a.v. de verschillende leden der bevolking streefde. Gelukkig heeft thans het bezuinigingsmes geholpen en wordt de sedert naar Manado overgeplaatste boscharchitect niet meer vervangen. Hoewel een en ander in de toekomst ongetwijfeld zal resulteren tot de m.i. zeer gewenschte

minder

minder intensief gaande bemoeiing van de zijde van het
Boschwezen, breng ik hier ter plaatse nogmaals deze "poli-
tische factor naar voren"

In de onderafdeeling Parigi is het boschwezen nog
niet tot reserveering overgegaan en wordt zulks door mij
dan ook niet noodig geacht. De aldaar bescheiden boschmantri
beperkt zich tot toezicht op den ebbenhoutaankap.

In de onderafdeeling Tolitoli is het boschwezen nog
niet werkzaam, noch wordt daaraan behoefte gevoeld.

2. Boschexploitatie.

Deze vond sedert voortgang, hoewel ernstig belemmerd
door de groote prijsval in alle boschproducten. Toch blijft
een geregelde uitvoer van rottan en damar te constateeren.

Alleen de ebbenhoutexploitatie in het Parigische
bleef gunstige resultaten vertoonen, dewelke voornamelijk
het gevolg waren van de omstandigheid, dat men aldaar met
gevestigde handelsrelaties in Japan werkt. Om deze reden
dan ook mag de ebbenhoutaankap in de onderafdeeling Dongga-
la - waarvan het hout bovendien ook door een minder gewen-
schte vlam in Japan niet zoo goed gangbaar is - geen naam
hebben. Bovendien is de kwaliteit van het hout in deze onder

afdeeling

afdeeling, doordat het geruimen tijd in het bosch en/of aan het strand heeft gelegen nu niet bepaald prima.

Ondernemingen van boschexploitatie komen in deze afdeeling niet meer voor; de laatst bestaanden werden sedert voor vervallen verklaard, dan wel na ommekomst der geldige termijnen niet meer verlengd.

1. Agrarische aangelegenheden.

Omtrent het grondenrecht m.n. wat het adatrecht ten dien aanzien in de Kajelische en Tominische landen bepaald is helaas nog te weinig bekend. Er was nog geen bestuursambtenaar - onderafdeelingschef, die voor dit onderdeel van het adatrecht dusdanige interesse had, dat hij tot publicoering van de resultaten van zijn onderzoekingen overging. Ik heb echter goede hoop, dat de Controleur B.B. te Paloe J.A. Vorstman inzake het adatgrondenrecht zal doen wat zijn jongere collega te Parigi W. Veenbaas reeds deed t.a.v. het Banawasche adatstaatsrecht en zooals op blz. 21 reeds werd vermeld nog zal doen ook t.a.v. dit adatstaatsrecht in de onderafdeeling Parigi. In aansluiting aan de nota Kortleven over Toli² en het groote werk van Kruyt over de z.g. ^{West}/Toradja's, waarmede deze geleerde bezig is zou dan een fraai geheel van deze streken kunnen worden verkregen.

In hoofdzaken komt het grondenrecht op het volgende neer. Overal in deze afdeeling bestaat het beschikkingsrecht waarvoor men wel geen speciale naam heeft, doch welk recht niettemin duidelijk in de volksopvattingen wortelt. Wel heeft men namen voor de beschikkingskringen die altijd met de landschapsgrenzen samenvallen, omdat deze landschappen weder uit verschillende aparte, kleinere, rechtsgemeenschappen zijn opgebouwd. Deze kleinere rechtsgemeenschappen zijn de oorspronkelijke stamgemeenschappen geweest, die zich nader op territoriale wijze hebben ontwikkeld. Of de beschikkingskring dezer autochtone stammen samenvalt met het gebied waarover een bepaalde grondgeest de z.g. toepoenoesoea heerscht is mij nog niet duidelijk. Ik vermoed echter dat dit in oorsprong zeker het geval geweest is, aangezien het magisch religieuze

religieuze element ten aanzien van het grondenrecht in de Kajelische en Tominische landschappen een belangrijke rol speelt; ook daar waar de bevolking zich overigens goed Mohammedaan gevoelt.

In ieder geval is de toestand thans als gevolg van de verschillende samenvoegingen en vervorming der landschappen t.a.v. de uitoefening van het beschikkingsrecht dusdanig, dat dit in belangrijke quaesties bij den zelfbestuurder (magace, radja) berust; terwijl dit voor minder belangryke aangelegenheden aan de lagere volkshoofden als districts-hoofd (madika, marsacoh of dorpschoufden, kepala kampong) is gedelegeerd. Voor iedere ontginning van woeste grond is een op dit beschikkingsrecht gebaseerde vergunning noodig die gewoonlijk om niet door het dorpschouf aan den ontginner wordt verleend. De ontginner verkrijgt nu krachtens het beschonngingsrecht op den grond in quaestie een genotrecht v.z.v. hij het slechts tijdelijk bewerkt (ladang) dan wel een bezitsrecht; indien hij den grond zich definitief toeigent als klappertuin of sawah. Het ontginnen van den grond schept - mits gebaseerd op een vergunning van den tot uitoefening van het beschikkingsrecht over woeste gronden bevoegden gezagsdrager - dus zeer belangrijke rechten. Want - en dit is vooral belangrijk - niet alleen dat deze ontginner t.a.v. de blijvend door hem geoccupeerde gronden het verreichende bezitsrecht uitoefent, dat slechts in zoe-verre van ons eigendomsrecht verschilt, doordat het beklemd is goraakt tusschen allerlei religieuze voorschriften omtrent bewerking, doch ook t.a.v. die gronden, die hij slechts tijdelijk occupeerde en daarover in dien tijd slechts een genotrecht had, behoudt hij na het verlaten een niet door verjaring te niet te doen voorkeursrecht. En zonder schadeloosstelling is het hem, rechtens althans, niet mogelijk van deze gronden - die o.m. in "Politoli" "kabo" genoemd worden - af te zetten. Dat zulks hier en daar vooral onder invloed van het Europeesch bestuur gebeurt, doet niets aan de rechts-zijde van het vraagstuk af. Zoo is byv. het zonder vergoeding dus om niet afgeven van gronden zonder instemming van de betrokken voorkeursrecht genietenden aan anderen; omdat die voorkeursrechtshouders hun grond niet, of niet kunnen, bewerken een daad van onrecht; even

zoo goed als wanneer men sawahgronden bij niet bewerking door de bezitters aan anderen afstaat. Tegen beide gevallen van willekeur werd door mij steeds opgetreden, hoe zeer niet ontkend mag worden, dat het vasthouden van gronden zonder deze te bewerken voor de Europeesch en Inlandsche bestuursambtenaren, die op uitbreiding van den noodzakelijken voedselaanplant uit zyn een vervelende rem vormt. Maar ook daarom mag niet het adatrecht met de voeten worden getreden en dient vóór alles de oplossing juist in dat adatrecht zelve worden gezocht. Door een s^gkleine schadeloosstelling, die vaak slechts een symbolisch karakter draagt - hetzij in den vorm van een opgestaandeel, hetzij in den vorm van een tot sawahgrond om te werken gedeelte van den voorkeursgrond, hetzij in geld - is de houder van het voorkeursrecht zeer wel te bewegen om van zijn aanspraken af te zäen. Talloos zijn de gevallen dat men het onder elkaar zelfs om niet doet, mits het voorkeursrecht slechts worde erkend en de nieuwe candidaatsoccupant van deze erkenning doet blijken door een daartoe strekkend verzoek aan den voorkeursrechthouder.

De mededeelingen van Junius dat in deze afdeeling geen onwettige occupatie meer voorkwam moeten op een vergissing berusten. Integendeel ook na de totstandkoming der bepalingen omtrent het onrechtmatig gebruik van landschapsgronden (Staatsblad 1921 No. 676) en de beschikking over deze gronden (Staatsblad 1923 No. 475 jo. 1925 No. 35) bleef men rustig doorgaan met onwettige occupatie. Een en ander gaf het toenmalige Hoofd van Gewestelijk Bestuur te Manado aanleiding tot het uitvaardigen van een rondschraven ddo. 8 Mei 1931 No. 4877/11/26 omtrent het tot een oplossing brengen van deze quaestie. Als gevolg van deze circulaire werd en wordt tegen gevallen van onwettige occupatie ontstaan na het algemeen bekend raken van deze circulaire krachtig opgetreden en de bepalingen van de hierboven gemelde Staatsbladen nauwkeurig en in al haar gestrengheid toegepast. De gevallen die dateeren van ^{voor} het algemeen bekend zijn van deze circulaire moeten op minnelijke wijze tot een oplossing gebracht worden, waartoe de bovengenoemde circulaire de noodige voorschriften geeft

De praktische uitvoering hiervan is echter eensdeels, omdat de tijd er zich zoo slecht toe leent, doch anderdeels vooral, omdat er hopeloos met klappertuinen is omgesprongen tusschen en over Vreemde Oosterlingen en Inlanders, een niet zoo eenvoudig werk; in ieder geval vereischt de afwikkeling meer tijd en personeel dan oorspronkelijk noodig wordt gezocht. Het voorloopig uitzoeken van de gevallen van onwettige occupatie, die voor een oplossing - althans niet voor een strafrechtelijke vervolging - in aanmerking komen is thans beëindigd en is daarbij gebleken, dat verreweg de meeste gevallen zich voordeden in het district Tawaeli van het gelijknamige landschap in de onderafdeeling Donggala, zoomede in het landschap Mootong van de onderafdeeling Parigi. Elders heeft dit euvel niet zoo'n verwarrende omvang aangenomen. Het zal echter nog wel ver in 1955 duren, voordat er orde in deze chaos zal zijn geschapen.

Ten slotte onder dit hoofd een kleine opmerking t.a.v. het door Junius hier genoemde "djoel ketjil" of "djoel gantoeng". Deze transactie komt hier nog zeer veel voor, doch valt, wanneer het zou gaan tusschen en Inlanders en Vreemde Oosterlingen onder de hierbovengenoemde bepalingen van de onwettige occupatie. Zij is niettemin door Arabieren ingevoerd ter vervanging van het op de echte adat berustende gadai of pand overeenkomst - hier gala - genoemd. Hierbij toch ging het pand over in handen van den credietgever, die zoodoende zijn rente trok door de opbrengst van het onroerende goed in quaestie. Toen men van Arabische zijde zich hiermede ging bemoeien, viel natuurlijk een dergelijke overeenkomst onder het riba of wekerverbod, zoodat - oppervlakkig goed Mohamedaansch geloovig als men zich hier gevoelt - de oude gala-overeenkomst door een drogreden meest worden vervangen. Men vond deze in deze voorwaardelijke verkoop ook wel djoel ochda genoemd, waarbij dus in het geheel geen sprake meer was (sic!) van het renten trekken uit uitgezet kapitaal, doch men slechts de vrucht van eigen bezit - het onder een bepaald de voorwaarde verkochte goed - genoot.

nderafdeulings- en
landschapskassen.

In elk der vier onderafdeelingen waaruit deze afdeeling bestaat, vormen de zelfbesturen tezamen een aparte kas, die waar meerdere zelfbesturen aanwezig zijn, de naam dragen van een onderafdeulingskas; terwijl de kas daar waar slechts een zelfbestuur bescheiden is, landschapskas geheten is. Bij het laatste is in Tolitoli het geval, terwijl in Donggala, Paloe en Parigi, onderafdeulingskassen bestaan.

n. Landschapswerken.

--

o. Mijnbouw.

Komt in deze afdeeling niet voor. Alleen in de onderafdeeling Paloe worden door de B.P.M. thans mijnbouwkundige opsporingen verricht.

p. Arbeidsinspectie en koelieordonnantie.

Komt in deze afdeeling niet voor.

q. Venduwezen en Notariaat.

1. Venduwezen.

De venduadministratie tot en met het eerste kwartaal 1934 is afgewikkeld, terwijl het tweede en derde kwartaal nagenoeg schoon staan.

Belopen in de jaren 1928 tot 1928 tijdvak Junius de opbrengsten per jaar gemiddeld rond / 100.000.- thans bedraagt dit gemiddelde niet meer dan /25.000.- wel een bewijs te meer hoe hard de geldcirculatie is achteruitgelopen.

2. Notariaat.

--

r. Burgerlijke stand.

De aanwijzing van de buitengewone ambtenaren van den burgerlijken stand, zoomede van de (buitengewone) tusschenpersonen van den burgerlijken stand voor Chineezen werd sedert nader geregeld. De betrekkelijke Resident's besluiten bevinden zich o.m. ook in het archief van den Assistent Resident van Donggala.

Hoofdstuk V.

Verkeerswegen.

a. Wegen en voetpaden. --

b. Verbindingen te water. --

1. Koninklijke Paketvaart-
Maatschappij.

Met haar lijn 13 onderhoudt de K.P.M. een 14 daagsche verbinding tusschen Makassar via Donggala naar de Oostkust van Borneo; met de lijn 18 heeft zij een 14 daagsche verbinding van Makassar via Donggala naar Manado en de Tominihoofd, alwaar de volgende in de onderafdeeling Parigi gelegen plaatsen geregeld worden bezocht, t.w. Parigi, Ampibabo, Teriboeloe, Tinombo, Tomini, Toeladenggi, en Mootong, wat Parigi en Tinombo betreft, eens in de 14 dagen de overige eens in de 4 weken. Verder heeft zij met de lijnen 19 en 20 een 14 daagsche verbinding van Makassar via Donggala en Tolitoli naar Manado en verder, terwijl plannen bestaan om daarnaast de oude lijn 17A een kustverbinding tot Tolitoli om de 14 dagen weer in het leven te roepen. Vooral voor het plaatsje Tompe zou zulks zeer van belang zijn.

Voorts wordt Donggala 5 tot 6 keer per jaar aangedaan door Noorsche schepen, die ⁱⁿcharter der Makassar Produce Company de door deze maatschappij in Donggala opgekochte copra komen weghalen.

Ten slotte is te Tolitoli gestationneerd het westelijk vaartuig Karimata en te Parigi eenzelfde vaartuig, doch van kleiner type de Parigi genaamd.

2. Inlandsche vaartuigen. --

c. Post, Telegraaf en Telefoon.

1. Post.

Hulppostkantoren zijn thans gevestigd te Donggala, Paloe, Parigi, Tinombo en Tolitoli, terwijl fungerend hulppostcomplezen aanwezig zijn te Sabang en Tawaeli.

2. Telegraaf.

Telegraafkantoren bevinden zich te Donggala en Tolitoli; op beide plaatsen is n.l. een radiostation bescheiden, dat te Donggala aan het Nederlandsch-Indisch Gouvernement toebehoort, terwijl dat in Tolitoli eigendom is van de betrokken landschapskas.

3. Telefoon.

De Bestuurstelefoonlijnen in de onderafdeelingen

Paloe

Paloe, Donggala en Parigi geven thans de volgende aansluitingen, t.w. Donggala, Paloe, Koelawi, Bobo, Biromaroe, Tawaeli, Wani, Toaja, Tibo, Tompe, Toboli en Parigi.

Hoofdstuk VI.

Economische toestand.

De toestand is thans ondanks de algemeene crisis, waartegen men nu al ruim 2 jaren vecht niet bepaald ongunstig te noemen. Een gelukkige omstandigheid is het vooral, dat de bevolking in deze streken volkomen zelf supporting is wat den voedseltoestand en eigen mishouding aangaat en ware het niet, dat zij geld behoeft om aan haar verplichtingen jegens de overheid in den vorm van belasting te voldoen de crisis vrijwel ongehinderd langs haar heen gaat. Het meest van de depressie lijden in de eerste plaats de tusschen en kleine handelaren, zoomede zij, die op geldinkomens zijn ingesteld en (nog) niet tot de productenmishouding konden terugvallen. In ieder geval is men over het algemeen thans zoover, dat een geringe opleving in den export en de prijzen reeds voldoende kan zijn om daarvan woelbaar profijt te trekken. De gunstige verwachtingen omtrent deze afdeeling van Junius worden dan ook door mij zonder eenigen twijfel onderschreven.

Hoofdstuk VII.

Politieke toestand.

Na hetgeen hieromtrent reeds hierboven op blz.9 t/m 11 werd vermeld, kan ik hier kort zijn. De politieke toestand in deze streken is onverdeeld gunstig te noemen. Waar hier van politiek sprake was, bewoog deze zich nagenoeg uitsluitend langs en met behulp van den godsdienst.

Recapituleerende volgt hieronder een staatje aangevende de namen der verschillende zelfbestuurders, wier landschappen tezamen de afdeling Donggala vormen en die naar daaruit blijkt geheel door zelfbesturend gebied wordt ingenomen.

Naam

Naam van het landschap.	Naam van den zelfbestuurder	Datum van aflegging der korte verklaring dan wel acte van verband	Besluit van goedkeuring en bekrachtiging	Toelichtingen
Banawa	-	-	-	Geen zelfbestuurder aanwezig, het bestuur wordt tijdelijk waargenomen door den bestuurs-assistent K. J. Rorimpandey.
Paloe	Djanggola	15 Juli 1921 No. 30.	29 October '21 No. 30	--
Sigi Dolo	Lamakarate	17 April 1916	15 November 1916 No. 38	--
Koelawi	Djiloy	8 April 1921	17 September 1921 No. 36	--
Tawaeli	Lamakampale	-	-	Nog niet toegelaten tot het teekenen van de acte van verband; dient nog steeds op proef.
Parigi	Tagoenee	11 Juni 1929	21 Februari 1930 No. 58	--
Mootong	Keeti Tomboloe toetoe Poea DaE Malise	10 Juni 1929	21 Februari 1930 No. 58	--
Tolitoli	-	-	-	Geen zelfbestuurder aanwezig, het bestuur wordt tijdelijk waargenomen door den bestuurs-assistent M. D. Mase-se.

Donggala, 15 December 1934.-

De aftredende Assistent Resident van
Donggala,*Tomelmae*